ڕۆژی جیهانی زمانی دایکی و کەڵك وەرگرتن لە زمان وەکوو ئامرازی پێوەندییەك

ئامادە کردن و لێکۆڵینەوە : ئەمین خەواڵە

زمانی هەر نەتەوەیەك بەشێکی گەورە و بەرچاوە لە کولتوور و فەرهەنگی ئەو نەتەوە و ئامرازی پێوەندی گرتن لە گەڵ نەتەوەکانی دیکە و وڵاتانی دراوسێ و ئەرکی سەرشانی هەموو تاکەکانی هەر نەتەوەیەك پارێزگاری لە بنەماکانی دامەزرێنەری ئەو زمانەیە و بەرگری لە بە پەراوێز کێشانی زمانی و لە ناوچوونی وشە و دەستەواژەکانی ئەو زمانە وەکوو ئەرکێکی پیرۆز و یەکێکە لە ڕیچارەکانی زیندووڕاگرتنی ئەو زمانە.

هەموو ساڵێك ڕێکەوتی ٢١ی فێورییە بەرانبەر لە گەڵ ٢ی ڕەشەمە هەموو نەتەوەکان و میللەتانی گەورە و بچووکی دونیا و نەتەوە کەمینەکانی دونیا ئەو ڕۆژە وەکوو زمانی دایکی جێژن دەگرن و شانازی بە زمان و کولتوور و فەرهەنگی نەتەوەکەیانەوە دەکەن.

نێولێنانی ئەو ڕۆژە وەکوو ڕۆژی زمانی دایکی ئەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ١٩٩٩ی زایینی کە لە لایەن ڕێکخراوی یۆنسکۆ و کۆربەندی گشتی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە بۆ بەرگری لە پەراوێز کەوتن و لە ناوچوونی زمانی نەتەوە کەمینەکان و نەتەوە بندەستەکان ئەو ڕۆژە وەکوو ڕۆژی زمانی زگماکی یان زمانی دایکی و زمانی بنەڕەتی نەتەوەکان دیاریکرا. هۆکاری سەرەکی ناولێنانی ئەو ڕۆژە ئەگەڕیتەوە بۆ ساڵی ١٩٥٢ی زایینی کە لە لایەن کۆمەڵێك خوێندکاری وڵاتی بەنگلادێش لە دراوسێیەتی وڵاتی پاکستان هەوڵ درا زمانی بەنگالی وەکوو زمانی دووهەم لە زانکۆکانی وڵاتەکەیان دیاری بکرێت، کە لە لایەن پۆلیسی پاکستانەوە کەوتنە بەر دەسرێژ و بێحۆرمەتی و سووکایەتی بەلام ئەو خوێندکارانە کۆڵیان نەدا و سوور بوون لە سەر گەیشتن بە ئامانجەکەیان. دواتر وەك باس کرا ساڵی ١٩٩٩ی زایینی لە لایەن ڕێکخراوی یۆنسکۆ ڕۆژێك بۆ پاراستن و ڕێزگرتن لە زمانی دایکی دیاریکرا و بە فەرمیی تۆمار کرا.

http://www.vokradio.com/content/view/2154/85/

نەتەوەی گەورەی کورد وەکوو زۆر لە نەتەوەکانی دیکەی بندەستی دونیا کەوتووەتە بەر زەبر و بێڕەحمی نەتەوە و دەوڵەتانی دراوسێی داگیرکەری کوردستان و وڵاتی گەورەی کوردستانیان بە سەر چەن وڵاتی دیکەدا دابەش کردووە وەکوو ئیران، عێراق، تورکیە و سووریە. هەر کام لەو وڵاتانە زمانی فەرمیی و ڕەسمی جیاوازییان هەیە و ئەمە بووەتە هۆی ئەوەی زمانی فەرمیی ئەو وڵاتانە کاریگەری ڕاستەوخۆیان بێت لە سەر دانیشتووانی ئەو پارچەی کوردستان کە لە ژێر دەسەڵاتی ئەو وڵاتەدان و بەشێکی زۆری ڕێزمان و فەرهەنگ و کولتووری وڵاتی داگیرکەر دزەیان کردووەتە ناو زمانی نەتەوەکەمان و کوردانی دانیشتووی ئەو پارچەی کوردستان بو وێنە زمانی فەرمیی وڵاتی ئێران زمانی فارسییە و زۆربەی وشەکانی ئەو زمانە دزەی کردووەتە ناو کولتوور و ڕێزمان و وشە ئاساییەکانی کوردانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە لە ئێستادا لە ژێر دەسەڵاتی ئەو وڵاتەدان. لە لایەکی دیکەش نەبوونی ناوەند و ڕیکخراوێکی یەکگرتوو بۆ پاراستنی ڕێزمان و دەستەواژەکانی کوردی وایکردووە کە زۆر لە وشە کۆنەکان بەرەو لە ناوچوون بڕۆن و زۆر جار داگیرکەرانی وڵاتەکەمان وشەی داتاشراو و نەناسراویان هێناوەتە ناو زمانی کوردی و بە وشەی کوردی و لە فەرهەنگی ڕێزمانی نەتەوەکەمان تۆماریان کردووە و زۆر جاریش کەسانی ناشارەزا و نەخوێندەوار ئەو دەستەواژە و وشە و پاشکەوتانەیان وەکوو ڕێزمانی زمانی کوردی وەرگرتووە و لە بەرانبەری ئەو هێرشەدا هیچ لێکۆڵینەوەیەکیان نەکردووە. پاراستنی زمانی دایکی و زمانی زگماکی و بەرگری کردن لە پەراوێز کەوتن و لەناوچوونی ئەو زمانە ئەرکێکی نیشتمانی و نەتەوەییە و هەموو تاکەکانی کۆمەڵگا بە ژن و پیاو و گەورە و بچووك و خوێندەوار و نەخوێندەوار ئەو ئەرکەیان لە سەر شانە کە پارێزگاری بکەن لە دەستەواژە و وشە کۆن و مێژووییەکان و ڕێگا

نەدەن بەوەی کە فەرهەنگ و کولتوور و دەستەواژە مێژووییەکانی زمانەکەیان وەپەراوێز بکەوێت و ڕێگا نەدەن زمانەکەیان بەرەوە فەوتان و لەناوچوون بڕوات.
بە پێی بڕیارنامەی جیهانی مافی مرۆڤ پەسەند کراوی ئەنجۆمەنی گشتی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان و ڕێکخراوی نەتەوە کەمینەکان و نەتەوە بێ دەوڵەتەکان هەموو تاکەکانی هەر نەتەوەیەك مافی خوێندن و نووسین بە زمانی دایکی خۆیان هەیە و ئەوە بەشێکی بچووکە لە مافە سەرەتاییەکانی هەر نەتەوەیەك بەڵام بە داخەوە وڵاتانی داگیرکەری کوردستان و دەسەڵاتدارانی ئەو ڕژیمانە هەر لە کۆنەوە تاکوو ئێستا ئەو مافەیان لە دانیشتووانی هەموو پارچەکانی کوردستان زەوتکردووە و ڕێگایان نەداوە تاکەکانی کۆمەڵگای کوردستان بە فەرمیی دەستیان ڕابگات بە پەروەردە و فێرکاری بە زمانی خۆیان و بە زۆر و لە ژێر گوشار و سەرکوت پەروەردە و فێرکاری بە زمانی داگیر زاڵبووە بە سەر دانیشتوانی ئەو بەشەی کوردستان ژێر دەسەڵاتی ئەو وڵاتە. لە دوای ڕاپەڕینەکانی ساڵی ١٩٩١ی زایینی لە هەرێمی باشووری کوردستان ئەو بەشەی کوردستان کە هەتا پێش ئەو کاتە لە ژێر دەسەڵاتی وڵاتی عێراق و ڕژیمی بەعسدا بوون کورتە دەسەڵاتێکیان گرتە دەستو توانییان لە ژێر دەسەڵاتی بە مانای گشتی ڕزگار بن و دواتر لە گەڵ ڕووخانی یەگجارەکی ڕژیمی بەعس لە ساڵی ٢٠٠٧ی زایینی بە دواوە و هاتنە سەرکاری دەسەڵاتی فێدراڵی لە وڵاتی عێراق هەرێمی کوردستان و دانیشتووانی تا ڕادەیەکی زۆر سەربەخۆ بوون، زمانی کوردی وەکوو دووهەمین زمانی فەرمیی لە هەموو وڵاتی عێراقی فێدراڵ بە گشتی و لە هەریمی کوردستان بە ڕەسمی ناسرا و بە فەرمیی دانی پێدانرا و خوێندن و نووسین و فێرکاری لە قۆتابخانەکان و زانکۆکان بە فەرمیی دەستی پێکرد و زمانی کوردی گەشەیەکی چاکی پەیدا کرد و هاوکات دوابەدوای بڕیارێك لە دوای ساڵی ٢٠٠٧ی زایینی کۆمەڵێکی زۆر خوێندکار لە هەموو پارچەکانی دیکەی کوردستان ڕوویان کردە هەرێمی کوردستان و توانییان بوورسیەی خوێندن لە زانکۆکانی هەرێمی کوردستانی باشوور وەربگرن و زیاتر پەرە بدرێت بە زمانی کوردی و ڕێزمان و کولتووری لە پارچەکانی دیکەش. بەڵام لە لایەك نەبوونی کەسانی شارەزا لە بواری ڕیزمان و لیکۆڵینەوە لە سەر زمانی کوردی و لە لایەکی دیکەش نەبوونی کەسانی دڵسۆز و دەسەڵاتێکی سەربەخۆ ڕێگای لە پەرە ئەستاندنی زمانی کوردی گرتووە و زۆرجار وشەی داتاشراو دزەی کردووتەوە ناو زمانەکەمان و هیچ ناوەندێك یان ڕێکخراوێك بەرگری نەکردووە و زۆر جاریش بە هۆی ناشارەزایی دەسەڵات وشە و دەستەواژە کۆنەکان بەرەو لە ناوچوون ڕۆیشتوون و گۆڕانکارییان بە سەردا هاتووە.

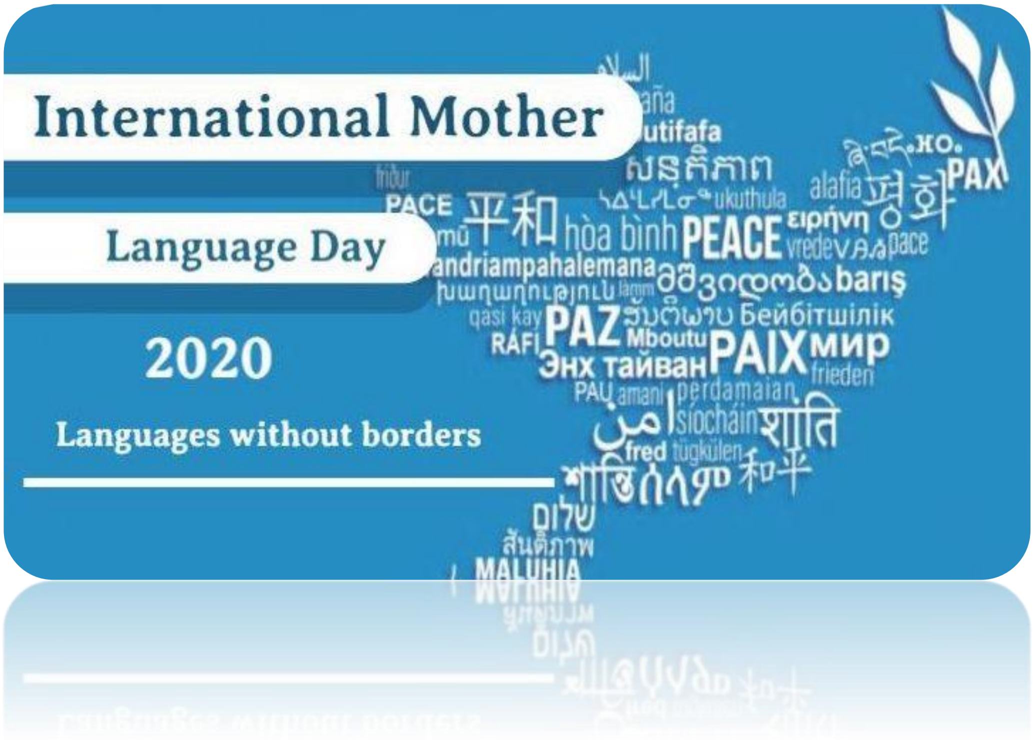

پێویستە ناوەندەکانی پێوەندیدار لە هەرێمی باشووری کوردستان و دڵسۆزانی شارەزای زمانی و وێژەی کوردی هەوڵ بدەن بۆ پێکهێنانی ڕێزمان و شێوەزاری یەکگرتوو و فەرهەنگێکی یەکپارچە و کۆکردنەوەی وشە و زاراوە مێژووییەکان و هەوڵ بدەن ڕیگا نەدرێت وشە کۆنەکان بفەوتێن و لە ناو بچن و هەروەها ناوەندەکانی فێرکاری و پەروەردەی زمانی کوردی لە هەموو بەشەکانی کوردستان پەرەی پێ بدرێت بۆ ئەوەی نەتەوەکانی داهاتوو و منداڵەکانی ئێمە زمانی دایکی خۆیان لە بیر نەکەن و لە گەڵ زمانی نەتەوەیی خۆیان تەریك نەکەون و هەوڵەکانی خۆیان بدەن بۆ زیندوو ڕاگرتنی زمان و ناسنامەی نەتەوەییمان.

دۆ ە توانن دە قی نوستراۆە کانی کاک ئە مین خۆالە لە سایتی دە نگی کۆرد لە ئە مریکا بخۆێننە ۆە.

http://www.vokradio.com/content/view/2154/85/